

Ekofeminist Bir Perspektiften “Masumiyetin Sonu”: *Outlying Islands* ve Ellen’in Özgürleşme- si

“The End of Innocence” From an Ecofeminist Perspective: *Outlying Islands* and Ellen’s Emancipation

Lebriz Sönmez*

Öz

Ataerkil uygulamalardan olan ırkçılık, sınıf ayrımcılığı, sınırlandırma, baskı ve nesneleştirilmenin yanında doğanın ve kadının sömürülmesi son yıllarda üzerinde daha çok konuşulan ve araştırılan bir alan olmuştur. Batı kültüründe doğa ve kadın tarihsel olarak kavramsallaştırılmış sonuç olarak da kadınla, doğayla, duyguyla, hayvanlarla ve bedenle ilişkilendirilen her şey değersizleştirilmiş, bunun yanında erkekle, akılla, insanla, kültürle ve mantıkla ilişkilendirilen her şey ise yüceltilmiştir. David Greig’in *Outlying Islands* isimli oyunu, 1939’da savaşın gölgesinde, İskoçya’nın uzak bir adasında, adanın biyolojik çeşitliliğini araştırmak üzere gönderilen iki genç bilim insanı ve adanın kullanım hakkı olan amca ile kadın karakter arasında geçen bir hikâyedir. Oyun bilimsel araştırma, insan-doğa ilişkileri, kadının özgürleşmesi ve ataerkil düşüncenin doğayı ve kadını kontrol etme arzusu bağlamında ekofeminist bir analiz için zengin bir zemin sunar. İssiz bir adada geçen hikâyesiyle oyun doğa, insan ve modern dünyanın çatışmasını merkezine alır. Oyunda sert iklim ve çevre koşulları olay örgüsünün sürükleyici bir karakteri olarak karşımıza çıkmaktadır. Oyunda gözlerden uzak bir adanın hükümet tarafından deney olarak kullanılması, doğayı kullan-at bakış açısıyla bir meta olarak gören ataerkil düşünceye karşı çıkan ekofeminist yaklaşımın ilgi alanıdır. Bu çalışmada erkek bilim insanlarına kıyasla doğayla daha sezgisel ve somutlaşmış bir bağı temsil eden kadın karakter ekofeminist bir mercekle analiz edilecektir. Analiz için çalışmada Val Plumwood’un düalist felsefesi kullanılarak karşıt ikilikler ele alınacak ve oyunun

Abstract

Patriarchal practices such as racism, class discrimination, marginalization, oppression, and objectification, along with the exploitation of nature and women, have become increasingly discussed and researched in recent years. In Western culture, nature and women have historically been conceptualized in a way that devalues everything associated with women, nature, emotions, animals, and the body, while elevating everything linked to men, reason, humans, culture, and logic. David Greig’s play *Outlying Islands* tells the story of two young scientists sent to a remote Scottish island in 1939, under the shadow of war, to study the island’s biodiversity, alongside the island’s caretaker uncle and a female character. The play provides a rich foundation for an ecofeminist analysis, addressing themes of scientific inquiry, human-nature relationships, female emancipation, and the patriarchal desire to control nature and women. Centered on the conflict between nature, humanity, and the modern world, the play positions the harsh climate and environmental conditions as pivotal elements in the narrative.

The portrayal of a remote island used as an experiment by the government highlights the ecofeminist critique of patriarchal ideologies that commodify nature through a disposable lens. In this study, the female character, who represents a more intuitive and embodied connection with nature compared to the male scientists, will be analyzed through an ecofeminist lens. Val Plumwood’s philosophy of dualism will serve as the primary framework for examining the opposing binaries in the play and

* Dr. Öğr. Üyesi, Lebriz Sönmez, Amasya Üniversitesi, e-posta: lebriz.sonmez@amasya.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-7964-2839.

Özgün araştırma makalesi

Makale gönderim tarihi: 7 Şubat 2025

Makale kabul tarihi: 10 Mayıs 2025

Original research article

Article submission date: 7 February 2025

Article acceptance date: 10 May 2025

ekofeminist mesajı çözümlenmeye çalışılacaktır. Disiplinler arası bir bakış açısıyla gerçek bir coğrafyada, kurgusal karakterler ve olay örgüsüyle, kadını ve doğayı tahakküm altına almaya çalışan ataerkil bakış ve sonuçları analiz edilecektir. Çalışmanın amacı kavramsal ve genel anlamda ekofeminizmi tanımak ve bir tiyatro oyununun analizi yoluyla feminist ve ekolojik yazına katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekofeminizm, Düalizm, Plumwood, Kadın, Doğa.

decoding its ecofeminist message. From an interdisciplinary perspective, this study will analyze how patriarchal domination of women and nature manifests and its consequences within the fictional narrative set in a real geographical context. The aim of this research is to provide a conceptual and comprehensive understanding of ecofeminism while contributing to feminist and ecological literature through the analysis of a theatrical work

Keywords: Ecofeminism, Dualism, Plumwood, Woman, Nature.

Giriş

Hubert Zapf, hayal gücüne dayalı edebiyatı kültürel bir iletişim biçimi olarak tanımlayarak, okuyucunun karakterlerin bakış açısını alırken kendi bakış açılarını bırakmamalarını ‘empati’ ile ilişkilendirmiş ve edebiyatın bilgi dünyamıza önemli bir katkı sağladığını belirtmiştir (2016: 130). Tiyatro eserleri ise bu bağlamda insanı insana insanla anlatması bakımından ayrı bir yer teşkil etmektedir. Gerçek hayatta iklim, coğrafya, doğal kaynaklar, afetler vb. çevresel koşullar nasıl ki insanların yaşam biçimlerini, davranışlarını ve toplumsal yapılarını etkiliyorsa, bunun bir tiyatro eserinde de olması kaçınılmazdır.

Yazar David Greig’in İskoç coğrafyasına ve kültürüne olan bağlılığı, iyileştirici bir güce sahip bir anne gibi doğanın kültürel kavramını vurgulayarak iklim, tabiat ve ekolojik imgelerle dolu bu oyununu büyük ölçüde etkilemektedir. Mekânın ekolojik karakteri ile kadın karakter arasındaki ilişki kültürel mirasın geri kazanılmasında geleneklerin, kavramların, uygulamaların ve inançların önemini bizlere anlatmaktadır.

Kadın ve erkeğin çevreleriyle olan ilişkilerinin aynı olmaması, toplumsal cinsiyet rollerinin, sorumluluklarının, mekânlarının ve insan-çevre etkileşimlerinin incelikli ve karmaşık olması feminist politik ekoloji yaklaşımının temelini oluşturmaktadır (Hovorka, 2006: 210). Ekofeminizm akımı kadın ve ekolojik çevreyi yani doğayı birbiriyle ayrılmaz bir bütün olarak görür ve ekolojik tahribatın ancak feminist bir yöntemle önlenebileceğini savunur. Çevre tahribatının esas sorumlusu erkek egemen dünyanın çıkarlarının beslenmesi çabasından başka bir şey değildir. Dahası, günümüzdeki ekolojik krizlerin, kadınları öteleyen ve baskılayan aynı güç ve sömürü sisteminden kaynaklandığını savunur. Tahrip edilen eko-sistem, aşırı betonlaşma, kadına giderek artan şiddet eylemleri ve cinayetler bu sistemin sonuçlarından bazılarıdır (Tamkoç, 1996; Gaard, 2015; Federici, 2022). Bu çalışmada bir tiyatro oyunu üzerinde ekofeminist teoriyle oyundaki kadın karakter ile doğa arasındaki bağ teması incelenecektir. Bu oyunun seçilmesinin nedeni oyunda ataerkil bir ortamda bulunan bir kadın karakterin adanın peyzajıyla olan

bağı ve özgürleşme çabasıdır. Oyundaki temalar hem kadınlar hem de doğa üzerindeki ataerkil ve sömürgeci kontrole direnen ekofeminist temaları çağrıştırmaktadır. Ekofeminist teoriye göre, kadınların ve doğanın baskı altında olmasının temel nedeni ataerkil dünyanın ikilikleridir.

Ekofeminizm

Başlangıcı 1970-1980'lere uzanan, çevresel sorunlarla toplumsal cinsiyet eşitsizliği arasındaki bağlantıyı birlikte ele alan eleştirel bir yaklaşım olarak ortaya çıkmış bir akımdır. Bu akıma göre, kadınların toplumsal hayatta ikinci planda olmasıyla tahrip edilen doğa arasında yakın bir ilişki vardır ve oluşturulacak küresel düzeyde bir bilinç ile hem çevrenin sürdürülebilir olması hem de kadınların özgürleşmesi mümkün kılınacaktır. Ekofeminizm toplumsal tahakküm ile doğa tahakkümü arasındaki bağlantıya dikkat çekerek ekosistem içerisinde olan kadın ile doğa özdeşliğini tarihsel, kültürel ve politik bağlamda analiz eder. Geliştirdiği kuramlar ve eleştirel açılımlar ile hem doğanın adaleti hem de toplumsal eşitlik mücadelesi için farklı bakış açıları sunar (Tamkoç, 1996; Topgül, 2012; Özdemir ve Aydemir, 2019; Aydın Cansaran, 2023).

1970'lerden itibaren doğanın korunması eylemlerinde kadınlar ön saflarda görülmeye başlanmıştır. Bunun nedenlerinden birinin, ekolojik bozulmalardan kadınların daha fazla etkilenmesinin olduğu bilinmektedir. Çünkü üreme kabiliyetine sahip olan kadının zehirli atıklar, kirlilik, hastalıklar, açlık ve kuraklık nedeniyle doğurganlığı tehdit altındadır. Üstelik bunca tehdide rağmen çocukların, hastaların ve yaşlıların yamsal döngüsünün desteklenmesinden de kadın sorumludur. Nitekim 1970'li yıllarda Hindistan'ın Himalaya kırsal bölgesinde kadınlar tarafından başlatılan Chipko Hareketi, ekofeminist direnişin en önemli örneklerinden biridir. Kadınlar, ormanların devlet destekli özel şirketler tarafından kesilmesine karşı, ağaçlara sarılarak fiziksel bir direnç gösterirler. Bu eylem, yalnızca çevresel değil, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal bir mücadele niteliği taşır. Çünkü bölgedeki kadınlar, ormanlara yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda geçimsel (yakacak, su, ilaç) anlamda da bağlıdır (Shiva, 1988). Yine 1980'de ABD'de nükleer karşıtlığı üzerine yapılan bir araştırmada kadınların sayısı erkeklerden daha fazla çıkmış ve tiroid ve özellikle göğüs kanserine yakalanma oranı bakımından kadınların çok daha fazla bir risk altında oldukları belirtilmiştir (Aydın Cansaran, 2023: 49).

Kadınların ön saflarda yer almalarının diğer bir nedeni olarak da her ne kadar biyolojileri (âdet, doğurganlık vb.) ve toplum içerisindeki rolleri (annelik, bakım, ev idaresi vb.) açılarından kadın-doğa benzerliği gösterilse de bu benzerlik ekofeministler özellikle de liberal feministler

tarafından kapitalizme hizmet ettiği düşüncesiyle eleştirilmiştir. Çünkü liberal feministler ideal kadını karakterleri, doğaya özel bir dişil fikrini, kadınlar için geleneksel dişil modeli ve kadınların gerçek insanlıktan dışlanmasını reddeder yani kadın erkekten farksız olarak sosyal ve kültürel yaşamda aktif olmalıdır (Plumwood, 1993). Kapitalist sistem ve endüstriyel tarım erkek egemenliği altındadır ve bu erkek egemen düzen hem kadınların hem de doğanın sömürülmesine neden olmakta, ikisini de tahrip etmektedir (Aydın Cansaran, 2023: 49). Kapitalist sistem, üretimin sürekliliğini sağlayabilmek adına, yeniden üretim emeğine ve doğal kaynaklara sınırsız erişim sağlamayı hedefler. Kadınların doğayla özdeşleştirilmesi, onların ev içi bakım emeğini “doğal” ve “karşılıksız” olarak algılatır. Bu hem ekonomik hem de toplumsal düzlemde kadın emeğinin sistematik olarak değersizleştirilmesine neden olur (Federici, 2004: 7). Aynı şekilde doğa da kapitalist mantık içinde ‘sonsuz bir kaynak deposu’ olarak değerlendirilir. Kadın emeği ile doğa arasında kurulan bu özdeşlik, her ikisinin de görünmez ve karşılıksız biçimde sömürülebilmesini mümkün kılar (Warren, 2000: 26).

Grewe-Volpp ise çevre sorunlarına bilimsel yöntemler yerine kadının doğallığı üzerinden yaklaşmanın, kadınları erkek egemen kültürün etkisi altına alarak ‘öteki’ yani ‘ikinci cinsiyet’ konumuna ittiğini belirtmiştir (2016: 211). Ayrıca ekofeminizm evrensel bir kadın deneyiminden söz etmesi, kültürel farkları ve toplumsal çeşitliliği göz ardı ettiği gerekçeyle de eleştirilmiştir. Bir diğer eleştiri de kadınları doğa ile özdeşleştirerek onları evcilleştirilmiş, pasif ve annelik gibi geleneksel rollerle sınırladığı dolayısıyla da erkek egemen sistemin yeniden üretimine açık hale getirdiği şeklindedir. Ekofeminizme yapılan tüm eleştirilere rağmen, 1990’lardan bu yana bu konu üzerine yapılan bilimsel çalışmalarda büyük bir artış görülmüş, ekofeminizm giderek ses getirmeye başlamış ve artık türlere ayrılmaya başlamıştır. Yukarıda eklektik olarak bahsedilen bu türler: Liberal Ekofeminizm, Kültürel Ekofeminizm, Sosyal (Toplumsal) Ekofeminizm ve Sosyalist Ekofeminizm’dir (Topgül, 2012; Grewe-Volpp, 2016; Aydın Cansaran, 2023). Bunlardan kültürel ekofeminizm kadın ve doğayı en çok bir araya getiren, kadını gücün, besinin (nurture) ve bakımın (care) kaynağı olarak gören ve çevre sorunlarının ancak kadının sevgi ve üretkenlik dolu dünyasından erkeğin elini çekmesiyle çözümlenebileceğine inanan ekofeminizm koludur. Öncüleri arasında Mary Daly, Adrienne Rich ve Susan Griffin vardır (Grewe-Volpp, 2016: 211). Yine Otto, *“Sorun, kültürün kendi dişil kategorilerini değersizleştirerek sonuçta doğayla daha sürdürülebilir bir insan ilişkisi için gerekli erdemleri de değersizleştirmesidir”* diye belirtmiş ve kültürel ekofeministler için yaşamı onaylayan bir kültürün ancak kişisel çıkarların ve mal üretiminin ayrıcalıklı kılınması yerine tüm insan ve insan-dışı

yaşamlar için bakımı ve empatiyi ayrıcalıklı kılmak ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir (2014: 17).

21. yüzyıla gelindiğinde, kültürel çalışmaların farklı yönleri, yapılandırmacı yaklaşımlar temelindeki eleştirel söylem analizleriyle kesişerek ekolojik eleştirinin kuramsal çerçevesine entegre edilir. Bu birleşim, şehir ekolojisini de içeren daha kapsamlı bir doğa ve çevre anlayışının yalnızca edebi metinlerle sınırlı kalmaksızın, görsel sanatlar, sinema, performans sanatları ve diğer yaratıcı mecralara da taşınmasını mümkün kılar. Artık doğa bilimlerinin hakikat iddialarına karşı daha kuşkucu bir tavır geliyordu ve sonuç olarak kültürel tek tip (monolitik) kanon ekofeminizm, çok etniklilik (multiethnicity), ekopsikoloji ve çevresel adalet gibi çeşitli bakış açılarına doğru genişlemiştir (Zapf, 2016: 47).

Ekofeminizm, içindeki farklı yönelimler, eleştiriler ve yeniden yapılanmalarla hem kuramsal hem de politik açıdan dinamik bir alandır. Kadınların doğa ile olan ilişkisini yalnızca biyolojik değil; tarihsel, kültürel, ekonomik ve epistemolojik bağlamlarda inceleyerek çevresel ve toplumsal dönüşüm için çok boyutlu analizler sunar. Kapitalizm, patriyarka ve modern akılcılığın iç içe geçmiş tahakküm sistemlerini deşifre etmesi bakımından, ekofeminizm sadece bir çevre kuramı değil, aynı zamanda bir özgürleşme paradigmasıdır.

Warren (2000), ekofeminizmi bir etik çerçeve olarak yeniden düşünerek, doğaya ve kadına yönelen tahakküm biçimlerinin aynı yapısal mantığa dayandığını öne sürer: ikili karşıtlıklar (doğa/kültür, kadın/erkek, beden/akıl) üzerinden kurulan hiyerarşik ilişkiler. Val Plumwood (1993) ise bu ikiliklerin modern Batı düşüncesindeki kökenini sorgulayarak, rasyonaliteye dayalı ayrımcı bilgi rejimlerinin kadınları ve doğayı nasıl dışladığını gösterir. Bu çalışmada analizi yapılacak oyun kadın-doğa ilişkisi, toplumsal cinsiyet rolleri, cinsel eşitsizlik ve kadına ve doğaya tahakküm temalarıyla ekofeminist bakış açısından okunmaya elverişlidir. Oyun özellikle Batı düşünce geleneğinde yerleşik olan ikilikleri (erkek/kadın, insan/doğa, akıl/duygu, vb.) dramatik bir biçimde sorgulayan bir metindir. Bu bağlamda oyun, Plumwood'un düalist düşüncüyü eleştiren ve bu düşünce yapısını dönüştürmeye çalışan felsefesi doğrultusunda ele alınacaktır.

Val Plumwood ve Düalizm

Val Plumwood, radikal ekofeminizm akımıyla en çok ilişkilendirilen düşünürlerden biridir ama aynı zamanda onun düşünceleri postyapısalcı ve derin ekoloji eleştirisiyle de harmanlanmıştır. Öne çıkan eseri "*Feminism and the Mastery of Nature*" (1993) ekofeminizmin klasiklerinden biridir. Burada, Batı düşüncesindeki hiyerarşik ikilikleri sorgular ve doğa ile kadının tarihsel olarak nasıl aşağı konumlandığını inceler.

Plumwood, kadınları doğanın “yorumcuları” olarak görür. *Feminism and The Mastery of Nature* isimli kitabında ekolojik sömürü ile kadınların ezilmesi arasındaki kesişimleri incelemiş, çevresel yıkımı ve cinsiyet eşitsizliğini meşrulaştıran ikilikleri (insan/doğa, erkek/kadın, medeniyet/vahşi doğa gibi) eleştirmiştir. Plumwood’a göre ikilikler (düalizm) ekolojik feminizm eleştirisiyle bütünleşen, onu ileriye taşıyan ve Batı kültürüne şekil veren bir yaklaşımdır. Birçok güç ve egemenlik yapı ve süreçleri düalizm ile anlaşılabilir ve düalizm aracılığıyla sömürgeleştirilenler kimliklerini oluşturan efendinin benliğine ve kültürüne dahil edilir (1993: 3). Düalizm dünyayı ikilikler içinde kavramsallaştırır. Kutuplaştıran kavramsal bir çerçeve dayatır (1993: 55).

Plumwood’a göre, yaygın inanın erkeklerin akıl ile kadınların ise doğa ile özdeşleştirilmeleri ve de son yıllarda da erkeklerin güçlü ve vahşi, kadınların ise ehlî ve evcil olan ile bütünleştirilmeleri erkek egemen gücün kaynağını oluşturmakta oldukça etkilidir (1993: 20). Kitabında, dünyayı karşıt kavram çiftleri aracılığıyla hiyerarşik biçimde düzenleyen ve bir tarafı üstün, diğerini ise bağımlı ve aşağı konumlandıran düalist düşünme biçimini yalnızca eleştirmekle kalmaz; bu ikiciliği aşmaya yönelik dönüşümsel bir “ikicilik karşıtı tedavi” de önerir. Plumwood’un “ikicilik karşıtı tedavi” adını verdiği yaklaşım, düalist düşüncenin yalnızca eleştirisini değil, onun yerine ilişkisel, karşılıklı bağımlılığa dayalı ve hiyerarşiden arınmış bir ontoloji ve etik inşa etme çabasını ifade eder. Düalist düşünce sadece ayırım yapmaz, aynı zamanda bu ayırmada bir tarafı üstün (erkek, akıl, kültür, insan), diğerini aşağı (kadın, duygu, doğa) konumlandırır. Plumwood, bu hiyerarşik yapının ideolojik bir inşa olduğunu gösterir ve onu sökmeyi amaçlar. Düalist düşünce, “öteki”yi edilgen, irrasyonel, sessiz ve araçsal olarak tanımlar. Plumwood, ötekiyi bu çerçevenin dışına çıkarır: konuşan, etkileyen, özneleşen bir öteki tanımı yapar. Aklın yüceltilip bedenın değersizleştirilmesine karşı çıkar. Duygu, sezgi, doğayla bağ gibi unsurların da geçerli bilgi ve etik kaynakları olduğunu savunur. (Plumwood, 1993). İncelenen oyunda da kadın, duygu ve doğa aşağı konumda, edilgen, sessiz ve araçsaldır. Ancak oyunun sonunda konuşan, etkileyen ve özgürleşen bir kounuma gelecektir.

Plumwood, Batı düşüncesinin içindeki ikili yapıları şu şekilde sıralamıştır:

Kültür/doğa, mantık/doğa, erkek/kadın, akıl/beden, sahip/köle, akliselim/sorun, akılcılık/hayvanlık, akıl/duygu, akıl-ruh/duygu, özgürlük/gereklilik, evrensel/istisnai, insani/yaradılışsal, uygar/ilkel, ürün/çoğaltım, umumî/kişisel, özne/nesne, kendisi/başkası (Plumwood, 1993: 43).

Plumwood bu listenin her ne kadar uzayıp gidebileceğini belirtse de temelde Batı kültüründeki baskın formların erkek/kadın, akıl/beden, uygar/ilkel, insan/doğa ikilikleri üzerine kurulu olup bunların doğrudan ve sırasıyla cinsiyet, sınıf, ırk ve doğa zulümlerine karşılık geldiğini belirtmektedir. 'Üstün' taraftaki hemen her şey akıl biçimleri olarak, alttakiler ise doğa biçimleri olarak temsil edilebilir (Plumwood, 1993: 44).

Chakraborty'e göre Plumwood temelde şu ikili yapılar üzerinde durur: akıl/beden, mantık/duygu, kültür/doğa, sömüren/sömürülen ve elbette ki erkek/kadın. Plumwood'un düalizmin yalnızca cinsiyet değil aynı zamanda ırk ve sınıf ayrımı konularında da tahakkümü meşrulaştırmaya hizmet ettiğini ifade ettiğini belirtmiştir. Avrupa bağlamında, akıl ve mantık erkeklerle, beden ve duygu ise kadınlarla; sömürgeci bağlamda ise cinsiyetten bağımsız olarak akıl ve mantık sömüren ile, beden ve duygu ise sömürülen ile ilişkilendirilebilir (Chakraborty, 2015: 128). Sullivan, kimlik tanımlamalarındaki sınırlar üzerinde durmuş ve Plumwood'un bu karşıt ikiliklerinin "egemenlik ve boyun eğme yoluyla" oluşturulup (örneğin) erkek ile ilişkilendirilen niteliklerin üstün, kadın ile ilişkilendirilenlerin aşağı olarak anlaşıldığını belirtmiştir (2014: 79). Özyol da bu hiyerarşik ikilemlere madde/ahlak ikilemini de eklemiş ve "*doğa, beden, duygu, ahlak kadını betimlerken, erkekler kültür, zekâ, madde ile çevrili tek boyutlu kamusal dünyanın temsilciliğini yapmaktadır*" şeklinde belirtmiştir (2013: 135). Görüldüğü gibi, ikilikler içerisinde iyilik, güç, üstünlük tarafları erkeklerle, doğallık, zayıflık, güçsüzlük tarafları ise kadınlarla özdeşleştirilmiştir.

Düalizm düşüncesi feminizmin içerisinde yeni bir kavram olmayıp, Platon ve Aristoteles'ten Freud ve Lacan'a kadar uzanan ve "kadın ile doğayı özdeşleştirerek bunları erkeğin yarattığı uygarlığın düşmanı gibi gören çok köklü bir gelenek" ile feminizmin mücadele etmek zorunda kaldığı, Batı uygarlığının temelinde yatan bir yaklaşımdır (Berktaş, 1996: 74). Plumwood düalizmin, ikincil konumdaki 'öteki'ne inkâr edilen bir çeşit bağılıktan kaynaklandığını ve düalizm ile mücadelenin düalizm karşıtı (anti-dualist) çözümlerde bulunduğunu belirtir (1993: 41). "*Yaşanabilir bir geleceğe doğru yol alacaksa, yeni ana karakterlerle, daha iyi olay örgüleriyle ve en azından mutlu son olasılıklarıyla farklı hikâyeler yaratma, yenileme ve keşfetme gücünü elimize almalıyız*" (1993: 196). Çalışmada incelenecek olan oyun, ekofeminist bakış açısıyla ve Plumwood'un düalist felsefesi çerçevesinde ikilikleri dramatik bir biçimde sorgulayacaktır.

Outlying Islands (Uzak Adalar)

İskoç tiyatro yazarı David Greig'in 2002 yılında yazdığı bu oyun Türkiye'de de ilk defa "Uzak Adalar" adıyla Ölü Aktörler tarafından Ni-

san/2014'te sahnelenmiş ve sonrasında da pek çok defa sahnelenerek büyük ilgi görmüştür.

Oyun 1939 yazında, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde, İskoçya'nın kuzeybatısında yer alan ıssız bir adada geçer. Oyunun merkezinde, vahşi hayatı gözlemleyerek doğa araştırmaları yapmak üzere adaya gönderilen Cambridge Üniversitesi'nden iki genç kuşbilimci (Robert ve John) bulunur. Bu bilimsel görevin sponsoru olan bakanlık, adada biyolojik çeşitliliğe dair veriler toplanmasını istemektedir; ancak ilerleyen süreçte bu görevin gerçek amacı sorgulanacaktır.

Adada ikiliye ev sahipliği yapan karakterler, adada yıllardır yaşayan amca Kirk ve onun yeğeni Ellen'dir. Kirk dindar, yeniliklere açık olmayan bir karakterdir ve henüz oyunun başlarında çıkan bir tartışmanın ardından ölür. Bu ölüm oyunun önemli bir kilit noktasıdır. Ellen, oyunun başlarında oldukça sessiz, içe dönük, görevini yerine getiren, görünüşte sistemin ve erkeklerin beklentilerine uyan bir karakter olarak çizilir. Amcasının evinde onun bakımını üstlenmiş, sessizce var olan bir figürdür. Ancak oyun ilerledikçe, Ellen'ın iç dünyasının ve arzularının açığa çıktığını, özellikle doğayla ve cinsellikle kurduğu ilişkide bir özgürleşme yaşadığını görürüz. Zaman içerisinde doğayla ve özellikle Robert ile derin bağlar kurmasına rağmen John'la olan ilişkisiyle birlikte, ataerkil yapıdan ve kendisine dayatılmış cinsiyet rollerinden sıyrılmaya başlar. Dolayısıyla "başlangıçtaki edilgenlik", onun bastırılmış varoluşunu; sonrasındaki dönüşüm ise özgürleşmesini ifade eder. Robert karakteri, doğaya karşı sezgisel, varoluşsal bir yakınlık geliştiren ve bilimsel nesnellliği sorgulayan bir figür olarak öne çıkar. John ise daha itaatkâr, bilimsel normlara ve üst otoritelere bağlı bir karakterdir.

Oyun ilerledikçe, doğa yalnızca gözlem nesnesi olmaktan çıkar; karakterlerin iç dünyalarını açığa çıkaran bir alan haline gelir. Aynı zamanda, adadaki görevin arka planında bakanlığın adayı biyolojik silah denemeleri için kullanmayı planladığı anlaşılır. Bu bilgi, bilimin tarafsızlığına dair temel bir kırılma yaratır. Oyun boyunca Robert'ın Ellen'la kurduğu ilişki derinleşirken, bireysel özgürlük, cinsellik ve yaşamın anlamı gibi temalar da tartışmaya açılır. Oyunun sonunda Ellen ile John'un fiziksel yakınlaşmasına tanıklık eden Robert, bilinçli bir kararla uçurumdan atlayarak intihar eder. Bu ölüm, bir kaçıştan ziyade varoluşsal bir eylem olarak sunulur; doğayla bütünleşme, sistemin tahakkümünden kurtulma arzusunun dramatik bir ifadesi gibidir. Robert'ın ölümünün ardından adaya gelen bir gemiyle Ellen ve John adadan ayrılır. Ellen için yeni bir hayat başlıyordu.

Oyun içerdiği ekolojik temalar ve İkinci Dünya Savaşı'nın eşiğindeki ülkenin ahlâk, bilim ve insan doğasına dair etkileyici konuları ile dikkat çekmiştir. Oyunda yöreye özgü ekolojik bir ortamda karakterlerin yanı

sıra olay örgüsüne hayvan (martı ve çeşitli diğer kuş türleri), doğa ve iklim şartlarının da katıldığını görmekteyiz. Oyunun mekânı bâkir ada, özellikle adanın biyolojik silahlar için potansiyel bir test alanı olarak düşünüldüğü ortaya çıktıkça, ahlaki ve etik ikilemlerin yaşandığı bir alan haline gelir.

Adada tamamen ataerkil bir ortam vardır. Steward'a göre ataerkil grup şu durumlarda ortaya çıkar: 1- Az vahşi yiyecek olan bölgelerde yaşayan çok az nüfuslu yerlerde, 2- Erkekler için yaşadıkları bölgelerde mevcudiyetlerini sürdürebilmeleri için az miktarda ve göçmen olmayan hayvanların avlanmalarının temel yiyeceği sağladığı alanlarda, 3- Ulaşımın kısıtlı olduğu yerlerde (1955: 135).

Bu tanıma göre, adada yalnızca 4 kişinin yaşaması, yiyeceğin çok kısıtlı olması hatta sadece martı etinin kullanılması ve adaya nadiren bir bot ya da geminin uğraması adadaki ilişkilerin ataerkilliğe dayanan bir ortamda gerçekleştiğinin göstergesi olarak düşünülebilir. Ancak bu ataerkilliğin Kirk'ün ölümü ile zayıfladığına böylelikle de sosyal kısıtlama ve geleneklerden bağımsız olarak etkileşime girebilecekleri bir ortamda, olaylar ilerledikçe Ellen'in güç ve itibar kazanmasına ve özgürleştirme yolunda katkı sağladığına tanıklık edilir.

Oyundaki olay örgüsü her ne kadar doğa şartları-insan ilişkileri-savaş tehdidi üçgeni üzerine kurulu olsa da aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'nın gizli yüzüne özellikle bilimsel bilginin politik ve askerî amaçlar doğrultusunda araçsallaştırılmasına ışık tutması bakımından politik bir bağlamda da değerlendirilmiştir. Lyn Gardner (2002), bu bağlamda oyunu "masumiyetin sonu" olarak tanımlar (theguardian.com, 02.09.2024). Burada 'masumiyet' ifadesi, bilimin doğayı tarafsız ve nesnel bir biçimde anlamaya çalışan, insani bir çaba olarak algılanmasına işaret ederken; bu masumiyetin sona ermesi, bilimsel bilginin savaş teknolojileri ve biyolojik silah üretimi gibi yıkıcı amaçlara hizmet edecek biçimde yozlaşmasıyla somutlaşır. Aynı zamanda, karakterler düzeyinde de Robert'ın doğaya yönelik romantik, içsel ve sezgisel yaklaşımının, sistemin ideolojik tahakkümü karşısında hayatta kalamayışı da bu masumiyet kaybının kişisel ve trajik bir tezahürü olarak okunabilir. Yine buradaki 'masumiyet' özellikle kadın karakter Ellen'in bastırılmış, sessiz, hizmete dayalı varoluşuna da işaret eder. Bu masumiyeti sona erdiren şey ise hem yaklaşmakta olan savaşın yarattığı tehdit, hem de Ellen'in cinselliğiyle, doğayla ve bireyselliğiyle temas kurdukça ataerkil düzene başkaldırmaya başlamasıdır. Doğa sahnelerinin olay örgüsüne başarılı bir şekilde eklenmesi, bu "masumiyetin sonu"nu yalnızca politik bir kırılma olarak değil, aynı zamanda Ellen'in özgürleşme süreci üzerinden de okumayı mümkün kılar.

Adadaki ataerkil ortam içerisinde tek kadın karakter olan Ellen, amcası tarafından geleneklere bağlı olarak büyütülmüştür. Amca Kirk geleneklerine bağlı, yeniliklere ve farklılıklara açık olmayan bir karakterdir. Londra için "Rastgele tuvalet yapılan bir yer" ifadesini kullanır. Kendi yaşadığı şehir olan Edinburgh'un öyle olmadığını fakat olmasının yakın olduğunu belirtirken kadınlarla ilgili sözleri dikkat çekicidir:

"Kirk: Keşmekeş ve ahlaksızlık.

Kadınlar başlarını açmaya başladılar.

Sinemalar çoğalıyor.

Putperest insanlara benziyoruz.

*Ellen ve ben halen Hristiyan'ız, çok şükür"*² (Greig, 2010: 158).

Ancak Ellen'in anlattığına göre adanın mitolojik ve tarihsel geçmişinde bile kadın ve doğanın birlikte aşıldığını görebiliyoruz. Ada, kadın bir devin uzaktaki kuşu vurmak için fırlattığı bir taştan oluşmuş. Adadaki ilk insan anakaradan kadınıyla birlikte kovulan bir rahipmiş. Üstelik eskiden burada paganlar (putperest köylüler) yaşamış ve zaman zaman anakaraya giderek toplum tarafından hor görülen, lanetli bir kızı evlenmek için alıp adaya getirirlermiş. Anakaradaki insanlar bunu bir uyarı, bir ikaz gibi anlatırlarmış. Her ne kadar bu ikazları Ellen duysa da henüz amcasının yazları adayı kiralamaya başlamadığı zamanlarda bir gün bir geminin gelip onu alıp adaya götürmesi hayallerini kurarmış (Greig, 2010: 197, 198). Tarihinde kadınlar için olumlu bir mekân olmayan adada Ellen kaldığı şapeli duygusal davranarak iki bilim adamıyla paylaşmak ister. Çünkü onları alacak geminin ne zaman geleceği belli değildir ve kısıtlı yiyecekleri ve yatacakları vardır.

Ellen aynı zamanda dünyadaki ve adadaki varlığını sorgulamaya başladığı için cinsel ve duygusal bir uyanış içindedir. Amcasının ölümünden sonra adada ornitologlar Robert ve John ile yalnız kalması, Ellen'da onlara karşı bir dürtüsel ve keşifsel istek uyandırmış, ada sınırlarının dışındaki hayata karşı özlem duymuştur. Ellen'in adaya ve adanın ekolojisine duyduğu sezgisel özen ve onu koruma arzusu, erkek ornitologların ve hükümetin daha mesafeli ve faydacı tutumlarıyla tezat oluşturmaktadır. Amcanın ölümünün ardından, adada kalanların tamamı için yeni bir hayat başlamıştır. Kısacası, adanın fiziksel ve ekolojik durumu oyundaki her karakter için farklı anlamlar ifade etmektedir. Bir edebiyat metni olan bu tiyatro oyununda yazar coğrafyanın ötesine geçerek mekânı zenginleştirmekte, ona çoklu bir anlam katmaktadır.

Oyunda kendi varlığını sorgulayan Ellen karakterini oyun boyunca adadaki erkek karakterlerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için bir anne gibi yemek yapan ve onlarla ilgilenen biri olarak görmekteyiz. Öte

² Oyundaki çeviriler yazar tarafından yapılmıştır.

yandan Ellen sinemaya olan hayranlığı, zaman zaman gördüğünü söylediği ancak gerçek mi hayal mi olduğu anlaşılmayan sanrılarıyla kendini özgürleştirmeye çalışan bir kadındır. Aynı zamanda da ada ekolojisini en iyi bilen karakterdir. Ayrıca iki bilim adamından ornitolog kimliği daha çok önde olan ve tahakkümün temsilcisi Robert ile daha çok anlaşmazlık yaşayandır. Bu yüzden Ellen'ı doğal yaşamın ekolojinin temsilcisi şeklinde değerlendirebiliriz. Barakada buldukları nadir bulunan martı türünün havada nasıl uçtuğunu izlemek ve gittikten sonra yuvaya tekrar dönüp dönmeyeceği cevabını bulmak isteyen Robert, anne martıyı yavrusundan ayırarak doğaya salar. Ellen yavru için endişelenir: "*Yuva şimdi soğuk olacak, efendim. Yavru ölecek*" (145). Bu sözlerle Ellen'ın Plumwood'un ikiliklerindeki doğa/duygu biçimlerini temsil ederken, yavruyu anneden bilimsel bir deney için ayıran Robert'ın üstün taraf olarak belirtilen akıl/mantık biçimlerini temsil etmekte olduğunu görmekteyiz.

Yine Batı düşüncesinde yaygın olan karşıtlıkların hiyerarşik yapısını eleştiren ve bir tarafın diğerine üstünlüğünü belirten Plumwood'un belirttiği düalist düşünceye göre:

Kirk kültür, akıl, mantık ve sahip tarafı temsil ederken, karşıt düşünce olarak Ellen doğayı, bedeni, duyguyu ve sahip olunanı temsil etmektedir.

Robert erkek, akıl, akliselim ve özgürlük tarafını temsil ederken, Ellen kadını, bedeni, sorunu ve gerekliliği temsil etmektedir.

John erkek, mantık, uygar ve ruh tarafını temsil ederken, Ellen kadını, doğayı, ilkeli ve duyguyu temsil etmektedir.

Görüldüğü gibi karakterlerin temsil ettiği düalist yapılar, Plumwood'un özetle bahsettiği Batı kültüründeki baskın formlardan erkek/kadın, akıl/beden, uygar/ilkel ve insan/doğa ikilikleri üzerine kuruludur. Oyunda doğa ve kadın, "öteki"leştirilerek bastırılır ve sömürülür.

Ayrıca oyunda Plumwood'un düalizmi çerçevesinde birtakım farklı ikili yaklaşımlar da görmekteyiz. Bunlardan ilki: Robert'ın doğanın insanları tıpkı kuşlar gibi ikiye ayırdığını söyleyerek düalist bir yaklaşımla "kumarbaz/temkinli" ikiliğidir:

"Robert: Doğa bizi "kumarbaz" (the gambler) ve "temkinli" (the saver) olarak ikiye ayırır. Sen bir "temkinli"sin (Greig, 2010: 149).

Bir diğeri de "tepeler/çukurlar"dır:

Robert: Tepeler ve çukurlar birbirleriyle ilişkilidir. Tıpkı erkekler ve kadınlar gibi" (Greig, 2010: 149).

Robert'ın doğaya ve insanlara bu düalist yaklaşımlarında kumarbazları, tepeleri ve erkekleri üstün; temkinlileri, çukurları ve kadınları aşağı gören bir düşünce yapısı vardır. Ellen'ın John'u seçmesinin hemen ar-

dından fırtına esnasında kendini tepeden aşağıya bırakan Robert'ın yok oluşu, oyun sonunda adaya gelen kaptanın sözlerinde de Robert'ın söylediği düalist yapı (tepeler/çukurlar) vardır: "*Tepeler. Her zaman bir kumardır.*" (Greig, 2010: 231)

Doğa Karakteri ve Ellen

Plumwood'un *Feminism and the Mastery of Nature* kitabında bahsettiği sömürgeleştirme süreci birkaç aşamadan oluşur: Önce bir "hikâye" kurulur ve ustalaşan aklın karşısına, doğanın alt alanında yer alan önde gelen karakterler yerleştirilir. Ardından, insan olmayan doğa, istila için tamamen müsait bir unsur olarak görülür; "kendi bireysel mülkü" olarak ilan edilir ve onu nasıl kârlı bir biçimde sahiplenebileceği gösterilir. Son olarak doğa, efendi için bir kaynak haline getirilir; onun amaçlarına hizmet eden bir araç olarak "kullanım yoluyla kendi alanına asimile edilir" ve faaliyet ile amaç bakımından yeniden tanımlanır (Plumwood, 1993: 191–192). Plumwood'un bu sömürgeleştirme aşamaları, *Outlying Islands* oyununda hükümetin adayı kimyasal testler için kullanma girişiyle doğrudan örtüşmektedir. Bu yönüyle ada, insan merkezli tahakküm anlayışının bir yansıması olarak sahnede yer bulur.

Genellikle gerçek mekânlarda geçen oyunlarında tarihi ve toplumsal konuları, müzik, koro, hayvan sesi, vb. formlarla zenginleştirerek izleyici/okuyucuya modern dünya ile ilgili birçok mesajlar veren İskoç oyun yazarı David Greig, bu oyununda da ada ekolojisini hem estetik hem de etik açıdan başarılı bir şekilde kullanmıştır. Gardner (2002) bu oyun hakkında yazdığı yazıda, çok az oyunun seyirciyi bir uçurumun kenarında veya fırtınanın içinde hissettirdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda oyun boyunca sık sık duyulan kuşların çığlıkları oyunda ekolojik ve kişisel özgürlük için bir metafor olarak düşünülebilir. Nitekim amcasının ölüm anında yüzlerce kuşun aynı anda adaya gelmesi ve gökyüzünde bir şenlik gösterisi oluşturması buna bir örnektir:

"Robert: Aman Tanrım, tam bir kaos.

Yüzlercesi var.

John, gelip bir bak.

Kendilerini yere atıyorlar.

(Ellen'in uzaktan sesi duyulur)

Ellen: Kuşlar geldiler, efendim.

Robert: Kuşlar geldiler.

Ellen: Bu nasıl bir manzara, efendim.

Daha önce hiç görmedim.

Robert: Ben de" (Greig, 2010: 176).

Karadan uzak bir adada geçen oyunda sert iklim koşulları gibi doğanın sunduğu zor koşullar karakterlerin içsel çatışmalarını da su yüzüne çıkarmaktadır. Bir başka deyişle, adanın zorlu koşulları karakterlerin

duygusal dünyalarındaki değişimleri yansıtan bir 'ayna' görevi görmektedir. Mesleğine tutkun olan ve adanın habitatına içsel bir hayranlık duyan Robert, zamanının çoğunu doğada geçirmektedir. Sürekli etrafındaki kişileri ve olayları gözlemleyen ve yorumlayan Robert için doğa bir rehberdir. Doğa onun evidir ve oyunun sonunda doğa ile bütünleşmeyi seçmiş ve yok olmuştur. Doğa ile kurduğu ilişki onun oyundaki karakterler arasındaki rolünü de belirlemektedir:

"Robert: Onlar (bakanlık) bizim gözlem yapmamızı istemiyor Johnny.

Onlar bizim yaşayan ölülerin bir sayımını çıkarmamızı istiyorlar.

John: Belki Bakanlığın ikna edebiliriz.

Eğer bilimsel bir çalışma yapabilirsek –

Robert: Bakanlık umursamaz.

Onların tahrip edecek şehirleri var.

Hiç kimse uzaklardaki bir adayı umursamaz" (Greig, 2010: 169).

Doğa ile en çok yakınlık kuran bir diğer karakter ise tek kadın karakter olan Ellen'dır. Ellen oyunda dişiliğin, bütünleyiciliğin, üreticiliğin, özgürleşmenin ve saflığın simgesidir. Ataerkilliğin ve gücün simgesi olan Robert'ın karşısında doğa ile özdeşleşmiş bir şekilde direnç göstermektedir. Bu özdeşlik en çok da kuşlarla olan bağlantısında karşımıza çıkmaktadır. Robert ve John kuşları gözlemleyerek daha çok onları kontrol etme arzusundayken, Ellen kuşlarla bağlantı kurma çabasındadır. Nitekim barakadaki yavrunun annesine kavuşmasının hemen ardından Ellen özgürlüğünü ilan etmiş ve açıkça fiilen göstermiştir. Buradan yola çıkarak adadaki kuşlar, Ellen'ın özgürlüğüyle sembolik bir bağ kurmuştur diyebiliriz.

Şarbonu bir silah olarak kullanarak ada üzerinde biyolojik bir test yapmayı planlayan İngiliz Savaş Bakanlığı, şarbon sonrası tam olarak kaç canlıyı öldürebileceklerini belirlemek için adaya bu iki bilim adamını göndermiştir. İki erkek bilim adamının görevi adanın kuşlarını kataloglamaktır. Adanın askeri amaçlarla sömürülmesini amaçlayan eril ve emperyalist güçlere karşı özerklik mücadelesi veren ve adanın ekolojisiyle yakın bağlantısı olan yalnızca kadın karakter Ellen'dır ve ekofeminizmin temsilcisidir. Erkek karakterler adayla genellikle bilimden uzak sömürücü bir ilişki içerisindeyken Ellen ekofeminist bir figür olarak ataerkil dinamiklere meydan okumakta, toprağa yakın olmakta ve kadınsal sezgileri ile insan ve doğal dünyalar arasında bir köprü oluşturmaktadır. Ada hakkında erkek karakterlerin söyledikleri dikkat çekicidir. Örneğin, öldüğü ana kadar adadan sadece sömürülecek bir yer olarak bahseden Kirk, adanın askeri amaçlar için kullanılmasını umursamaz:

"Kirk: ...Bu ada yüz yıldır zamanını bekleyerek burada durmakta. Koyunlar ve kümes hayvanları her yaz bu yolculuğa değmez. Ada koyunları askeri amaçlar için kullanılabilirorsa ordu gelsin. Yeter ki hak ettiğim taz-

minatı alayım. Ben bir vatanseverim ama aptal değilim” (Greig, 2010: 156).

Kirk’ün ölümünün ardından adayı bakanlığın sömürgesinden kurtardıklarını düşünen Robert, bu sefer de adayı kendi akademik çalışması için bir veri, bir kaynak olarak görmektedir:

“Robert: ... İstedığımızı yapabiliriz, John.

Çatal-kuyruğun eksiksiz bir çalışmasını tamamlayabiliriz.

Kesinlikle bir ilk.

Sadece çatal-kuyruk değil, bütün ada.

Bütün bir bozulmamış, gözlemlenmemiş, lekesiz, saf bir çevre. Sadece bizim için.

John: Bakanlık yine de bizim raporumuzu görmek isteyecektir. Bir rapor hazırlamak zorundayız” (Greig, 2010: 189).

Ekofeminist bir perspektifle baktığımızda, oyunda doğayı yalnızca insan ihtiyaçları için bir kaynak, bir veri olarak görmenin ataerkil tahakkümün bir uzantısı olduğunu söyleyebiliriz. Erkek karakterlerin doğaya karşı bu tavrı, Ellen için de göstermeleri, Ellen’ı önemsizleştirmelerine neden olur. Kirk’ün ölümünden sonra adadaki varlıkları konusunda ne yapacaklarına karar vermeye çalışan Robert, *“Ellen sorun olmayacaktır” “Ne istersek yapabiliriz... Tek başımızayız... Özgürüz...”* (190) sözleriyle Ellen’ı yok saymıştır. Bu yaklaşım ile hem doğanın hem de kadının üzerindeki erkek egemenliğini haklı çıkarmak için eril dünyanın hiyerarşik ikilikleri nasıl kullandığını görüyoruz.

Ancak iki bilim insanı tarafından cinsel ve duygusal bir nesne olarak görülen Ellen adaya ve doğaya karşı daha empatik ve koruyucu bir duruş sergiler. Yemek için martılardan başka bir yol bulunmasını söyleyen Ellen, doğanın öz değerini anlamakta ve ona uyumlu bir şekilde yaşamayı seçmektedir. Amcasının ölümünden sonra adanın kullanım hakkı kendisine geçen Ellen’ın gelecek planları arasında oraya bir ev inşa edip kümes hayvanı ve lahana yetiştiriciliği yapmak vardır. Veya satın bir sinema inşa etmek.

“John: Döndükten sonra Burayı ne yapacaksın?

Ellen: Bilmiyorum.

Hiçbir işe yaramaz.

Belki üzerine bir ev yaptırırım ve pençelerimi (ellerimi) kuş avlamada kullanırım ve yaşamak için lahana yetiştiririm.

Belki de satın bir sinema yaptırırım.

Robert: Kesinlikle ne istersen yapabilirsin” (Greig, 2010: 199).

Ekofeminist Bir Direniş: Ellen’in Özgürleşmesi

Nicolás Román, David Greig’in bu oyununda doğal ortamdaki bir kadının zayıflık imajını tersine çevirerek Darwin’in cinsel seçim teorisini kullandığını belirtir. Bu teoriye göre Darwin yalnızca mükemmel kadınların çevrelerine uyumlu olduklarını ve hayatta kalabileceklerini ileri

sürmektedir (Nicolás Román, 2010: 100). Ataerkil bir ortamda ev içi işlerle bastırılmış bir hâlde geleneksel yöntemlerle büyütülen Ellen, hayali bir gerçekliğe kaçış olarak Hollywood yıldızlarının dünyasına dair çarpık bir algıya sığınmaktadır. Nicolás Román'a göre izolasyonlu bir ortamda Robert-John-Ellen arasındaki ilişki kuşların ötesinde bir bilimsel deneydir ve yazar olay örgüsünü Ellen'in masumiyeti ve ataerkil egemenlik etrafında oluştururken, oyunun sonundaki gerçek radikal bir fark göstermektedir (2010: 101). Böylece bu oyunda Darwin'in kısıtlayıcı teorisi tersine dönmüş, fiziksel olarak (ellerinin pençeye benzemesi) ve erkek karakterlere oranla mükemmelliği yansıtmayan Ellen'in zafarıyla sonuçlanmıştır.

Robert ve John'un adaya gelişi, doğal dengeyi bozan ve adadaki ekolojiye dışsal, faydacı bir vizyon dayatan bir sömürgeci müdahale şekli olarak karşımıza çıkarken Ellen karakteri, bir kadın olarak adanın ekolojisine dair daha derin ve daha saygılı bir anlayışı somutlaştırmakta ve böylece bir direnişi temsil etmektedir. Ekofeminizmin odak noktasını ataerkil düzenin hem doğayı hem de kadını nasıl tahakküm altına aldığı oluşturur. Bu bilinçle çözümün hem doğaya hem de kadına baskıya karşı bir direnç ve özgürleşme olduğunu söyler. Oyunun başlarında Ellen ataerkil sistemin ve modern düzenin sınırlandırdığı bir kadındır. Olaylar geliştikçe Ellen, adadaki yaban doğal ortam ile kurduğu ilişki ve kendi sınırlarını aşma çabaları, onun bireysel özgürleşme yolculuğunda önemli rol oynar. Adanın ekolojisi ile olan bağı, onu modern dünyanın tahakkümünden uzaklaştırır ve kendi ile ilgili yeni bir farkındalık doğmasına yol açar. Böylece Ellen'in kişiliği olaylar ilerledikçe keskin bir şekilde değişir, gelişir. Amcasının ölümüne kadar olan engellenmiş kişiliği ile amcasının ölümünden sonra ortaya çıkan özgürleşmiş kişiliği arasında önemli farklılıklar vardır. Amcasının ölümünün ardından gelişen olaylar sonucunda yarı sanrı yarı gerçek gördüğü hayaller hakkında konuşurken John'a söyledikleri dikkat çekicidir:

"Ellen: Amcam benim balıkçı, köylü bir adama bakmamı istiyordu. Evli ve 3 çocuklu, hayatımın geri kalanında pençelerim (ellerim) ağı dolu bir kova-daydı. Ama amca şimdi öldü.

Değil mi?

Yani, gözlerimi kime istersem ona çevireceğim" (Greig, 2010: 185).

Hayatı özgür bir kuş gibi yaşayan, toplumun normlarını hiçe sayan ve her fırsatta kadınları küçümseyen bir tavır sergileyen Robert, Ellen ile düalist bir ilişki içerisinde. Modern düzene karşı bir başkaldırıyı temsil eder gibi görünse de Robert'ın hikâyesinin sonu (yok olması/intihar) bu başkaldırının sürdürülebilir olmadığını ortaya koyar. Çalışması için veri toplamada adadaki doğa şartları ve Ellen üzerindeki hâkimiyeti karşısında giderek daha fazla çaresizlik hisseden Robert, sonunda mo-

dern düzenin kendisine sunduğu anlamları kaybeder. Robert'ın oyun sonunda yok oluşu, ataerkil tahakkümün sadece kadınları değil erkekleri de tükettiğini gösterir. Önce amcasının oyun sonunda da Robert'ın hikâyeden silinmesi, Ellen'ın merkezde bir özne olarak öne çıkmasına izin verir. Ellen artık tamamen özgürleşmiştir.

Sonuç

Bu çalışma, David Greig'in *Outlying Islands* adlı eserini Val Plumwood'un düalistik yapıları eleştiren felsefi yaklaşımı ve ekofeminist bir çerçeve üzerinden analiz ederek, ataerkil tahakkümün hem doğa hem de kadın üzerindeki baskıcı etkilerini ortaya koymaktadır. Ellen'ın rolü, ataerkilliği temsil eden Robert karakterine karşı tutumları ve John karakterine yakınlığı, doğayla uyumu ve özgürleşme çabaları oyunun sonunda ekofeminist bir umut vizyonu sunar. Bu vizyona göre Ellen, kendisine dayatılan toplumsal normlara ve ataerkil tahakküme meydan okuyarak hem kişisel özgürlük duygusunu hem de doğayla olan bağlantısını yeniden tanımlamıştır. Plumwood'un eleştirdiği düalist dünya görüşü içinde Robert karakteri kendini üstün taraf olarak kuran Batılı ataerkil düşünce sistemini temsil etmektedir. Bu çerçevede *Outlying Islands* oyunu insanı doğadan, erkeği kadından, aklı bedenden ayıran ayrımları, doğayı bir karakter olarak kullanarak ekoloji-insan ilişkisini ve doğa ile kadın üzerindeki tahakkümün sonuçlarını yansıtan bir oyundur. Ellen'ın amcasının ölümünün ardından elde ettiği güç, oyunun sonunda eylemi duygusal doruğa çıkaran son derece samimi ve hassas bir sahnede cinsellik olarak ortaya çıkar.

Kandemir ve Kutlar, toplumsal refaha ulaşabilmek için toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması doğrultusunda kadınların, "*kendi ekonomik özgürlüklerini kazandıkları, söz sahibi oldukları, sosyal ve yasal haklarını bildikleri, sosyal ve ekonomik seçimlerini serbestçe yapabildikleri*" bir yaşam tarzına sahip olmaları gerektiğini belirtmişlerdir (2024: 117). Oyunun sonunda Ellen, kendisine kalan adanın kullanım haklarına sahip olmuş, ekonomik olarak özgürleşmiş ve ada konusunda ne yapacağına kendi karar veren bir duruma gelmiştir. Ellen'ın özgürleşmesi, yalnızca bireysel bir kurtuluş hikâyesi değil, aynı zamanda ataerkil düşüncenin kadın ve doğa üzerindeki kontrol arzusunun karşı güçlü bir direniş sembolü olarak okunabilir. Erkek karakterler tarafından temsil edilen bilimsel ve ataerkil bakış açısının doğayı ve Ellen'ı nesneleştirici tutumu, oyunun sonunda Ellen'ın bu tahakkümü reddetmesiyle kırılmaya uğrar. Bu özgürleşme hem ekolojik hem de toplumsal bir dönüşümün mümkün olduğunu işaret eder.

Oyun Plumwood'un yukarıda da bahsedilen yaşanabilir bir gelecek mücadelesi için gerekli olan yeni ana karakterler (oyun sonunda özgür-

leşen Ellen), daha iyi olay örgüleri ve en azından mutlu sonlarla biten farklı hikâyeler (oyun sonundaki Ellen ve John'un yakınlaşması, Ellen'in adanın geleceği için olumlu düşünceleri) tanımına uymakta, kadınların yenileme ve keşfetme gücünü ellerine aldıklarında oluşacak olumlu sonları göstermektedir. Ekofeminist bakış açısına göre erkeklerin baskın olduğu bir dünyanın sona ermesi ve kadınların doğayla yeni bir gelecek kurması için bir alan yaratılması anlamına gelen bu durum umut vericidir.

Kaynakça

- Aydın Cansaran, A. (2023). Kadın Ve Doğa Bağlamında Ekolojik Bir Görüş: Ekofeminizm". *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 2 (1), 48-62.
- Bahaffou, M. ve Gorecki, J. (2020). *Le féminisme ou la mort Françoise d'Eaubonne Préface*, Le Passager Clandestin: Paris.
- Berktaş, F. (1996). Ekofeminizm ya da yüreğinin iyimserliği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (4), 73-76.
- Carlasser, E. (1999). Socialist and cultural ecofeminism: Allies in resistance. *Ethics and the Environment*, 5(1), 89-106. <https://doi.org/10.1085-6633>
- Chakraborty, R. (2015). The deep ecology/ecofeminism debate: An enquiry into environmental ethics. *Journal of Indian Council of Philosophical Research*, 32(1), 123-133. <https://doi.org/10.1007/s40961-015-0005-y>
- Federici, S. (2004). *Caliban and the Witch*. Autonomedia, USA. ISBN: 1-57027-059-7.
- Federici, E. (2022). Why ecofeminism matters, Narration/translation ecofeminism(s). *Iperstoria, Saggi/Essays*, (20), 66-77.
- Gaard, G. (2015). Ecofeminism and climate change. *Women's Studies International Forum*. (49), 20-33. Elsevier. <http://dx.doi.org/10.1016/j.wsif.2015.02.004>
- Gardner, L. (3.Ağustos.2002). Outlying Islands. *The Guardian*. Erişim tarihi: 02.09.2024, <http://www.theguardian.com/stage/2002/aug/03/theatre.artsfeatures2>
- Greig, D. (2010). *David Greig Selected Plays 1999-2009: Outlying Islands*. Contemporary Classics, Faber and Faber. London. ss. 131-232. ISBN: 978-0-571-23415-8.
- Grewe-Volpp, C. (2016). *Ecofeminism, the toxic body, and Linda Hogan's Power*. H. Zapf (Ed.), Handbook of Ecocriticism and Cultural Ecology. (s. 208-225). De Gruyter.

- Hovorka, A. J. (2006). The no. 1 Ladies' poultry farm: A feminist political ecology of urban agriculture in Botswana. *Gender, Place & Culture*. 13(3), 207-225. <https://doi.org/10.1080/09663690600700956>
- Kandemir, I. Y. ve Kutlar, İ. (2024). Kırsal alanda doğanın korunmasında kadının rolü ve ekofeminizm. *Kadın/Woman 2000*. 25(1), 111-118.
- Khalid, N. A. (2021). Cultural ecofeminism in Pat Mora's poetry: The desert as "Curandera." *Al-Adab Journal*. (136), 107-120. <https://doi.org/10.31973/aj.v1i136.1027>
- Milton, K. (1997). Ecologies: Anthropology, culture, and the environment. *International Social Science Journal*, 49(154), 477-495. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2451.1997.tb00039.x>
- Nicolás Román, S. (2010). Subverting Darwin: Female historicity in David Greig's *Outlying Islands* (2002). *SJANI Journal of Literary Theory and Comparative Literature*, (11), 100-104.
- Otto, E. C. (2014). Ecofeminist theories of liberation in the science fiction of Sally Miller Gearhart, Ursula K. Le Guin, and Joan Slonczewski. D. A. Vakoch (Ed.), *Feminist Ecocriticism: Environment, Women, and Literature* (ss. 65-84). Lexington Books.
- Özdemir, H. ve Aydemir, D. (2019). Ekolojik yaklaşımlı feminizm/ekofeminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihi süreci ve türleri. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*. II(2), 261-278. <https://doi.org/10.33708.ktc.608639>
- Özyol, A. İ. (2013). Sürdürülebilir yeşil kalkınma ve kadın. *Fe Dergi*. 5(2), 134-138. Erişim tarihi: 2.09.2024, http://cins.ankara.edu.tr/10_15.html
- Plumwood, V. (1993). *Feminism and the Mastery of Nature, Feminism For Today*. London and New York: Routledge.
- Shiva, V. (1988). *Staying Alive: Women, Ecology and Development*. Zed Books.
- Steiner, F. (2016). *How nature and culture shape our world: Human ecology*. Island Press.
- Stevens, N. E. (2015). What Steward got right: Technology, work organization, and cultural evolution. N. Goodale & W. Andrefsky Jr. (Eds.), *Lithic Technological Systems and Evolutionary Theory* (ss. 253-266). Cambridge University Press.
- Steward, J. H. (1955). *Theory of culture change: The methodology of multilinear evolution*. University of Illinois Press.
- Sullivan, M. M. (2014). Shifting subjects and marginal worlds: Revealing the radical in Rachel Carson's three sea books. D. A. Vakoch (Ed.), *Feminist Ecocriticism: Environment, Women, and Literature* (ss. 85-96). Lexington Books.

- Tamkoç, G. (1996). Ekofeminizmin amaçları. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (4), 77-84.
- Topgöl, S. (2012). Kadın ve doğa ilişkisi: Ekofeminizm. *Sosyoloji Dergisi*, 27, 71-83.
- Viel, A. (2003). Pour une écologie culturelle. *Culture & Musées*, 1(1), 139-149. <https://doi.org/10.3406/pumus.2003.1171>
- Warren, K. J. (2000). *Ecofeminist philosophy: A western perspective on what it is and why it matters*. Rowman&Littlefield Publishers.
- Zapf, H. (2016). *Literature as cultural ecology: Sustainable texts*. Bloomsbury. Erişim tarihi: 11.12.2024, <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/58794>

